

CORESPONDENȚA LUI NICOLAUS OLAHUS CU CORNELIUS DUPLICIUS SCEPPERUS

Prăbușirea Ungariei medievale la Mohács în 1526, asediul Vienei în 1529, transformarea centrului regatului, prin ocuparea Budei, în pașalâc, au avut repercursiuni însemnate în istoria europeană. Victoriile succesive ale lui Soliman Magnificul au determinat scindarea Europei și, în consecință, o accentuată preocupare la umaniștii vremii pentru destinul continentului. În acest context bogata corespondență dintre Nicolaus Olahus și Cornelius Duplicius Scepperus devine o sursă de informații de loc de neglijat. Dialogul întreținut de cei doi umaniști de-a lungul a trei ani, din ianuarie 1533 și până în iulie 1535, poate contribui la conturarea unei imagini despre o lume amenințată de dominația otomană.

Cornelius Duplicius Scepperus sau Cornelius de Scepper era descendentul unei familii înstărite din Flandra. A primit o educație aleasă, a studiat dreptul și filosofia și ca orice învățat al vremii cunoștea mai multe limbi, printre care latina, greaca, germana și franceza. A activat ca diplomat în serviciul împăratului Carol Quintul, iar din ianuarie 1534, după cum reiese dintr-o scrisoare către Nicolaus Olahus, i-a fost încredințat un loc în „consiliul particular sau secret” al împăratului.

Corespondentul lui Olahus era la acea vreme diplomatul de încredere al regelui Ferdinand I, fratele împăratului Carol Quintul, și ambasador cu puteri depline la tratativele care trebuiau să hotărască soarta Ungariei. Informațiile istorice pe care le descoperim citind corespondența dintre cei doi sunt de primă mână și izvorâte dintr-o cunoaștere nemijlocită a evenimentelor.¹

Cele 44 de scrisori care s-au păstrat dovedesc strânse legături de prietenie între cei doi umaniști. Distanța mare dintre ei, geografic vorbind, fiecare urmându-și drumul carierei și destinului, Nicolaus Olahus însoțind călătoria Mariei de Habsburg, fosta regină a Ungariei și sora regelui Ferdinand I și a împăratului Carol Quintul, iar Cornelius Scepperus fiind acolo unde în calitate de diplomat prezența lui era obligatorie, nu i-a împiedicat să-și împărtășească preocupările. Scrisorile lor, în număr mare, sunt lungi, unele chiar foarte lungi și fiecare reamintesc în câteva fraze motivele unor epistole ca ale lor ca dovezi ale unei prietenii statornice. Cum altfel pot fi interpretate cuvintele lui Olahus „...un om scrie lungi epistole pentru a alimenta și a hrăni o veche prietenie și o iubire reciprocă mai ales când este departe; el face acest lucru pentru ca și prietenul absent să se poată desfăta cu convorbirile lui, dacă nu directe, măcar trimise prin scrisoare și să-l poată imagina pe cel de departe ca și când l-ar avea în fața ochilor aievea”² Tot ca mărturie a prieteniei dintre cei doi ar mai fi de adăugat formulele de adresare pline de afecțiune și respect, cum ar fi: *iubitul meu frate, dragul meu prieten, prieten din toată inima, scumpe seniore, frate prea onorat*.

În această calitate de prieten dar și de ambasador al împăratului, Nicolaus Olahus i-a cerut lui Scepperus să intervină de câte ori avea ocazia pe lângă reprezentanții celor două părți, partida regelui Ferdinand I și partida voievodului Ioan Zapolya, în favoarea restituirii dotei reginei Maria, ce se afla în fostul regat al Ungariei³. Dota cuprindea „comitatul bătrânului Zoliens” (Zvolen din Slovacia), cu numeroase fortărețe, cetăți și mine de aur „și chiar alte feluri de minereuri”, cetățile Muncaci și Hust din „ținuturile maramureșenilor”, „și alte cetăți laolaltă cu orașele și munții de sare numite obcinile maramureșenilor”, orașul Buda Veche lângă Sicambria, deasupra orașului Buda-Crăiască, insula Csepel, aflată lângă Buda. După moartea regelui Ludovic al II-lea aceste bunuri au fost ocupate de partizanii voievodului Ioan Zapolya⁴.

Nicolaus Olahus îi cerea prietenului său să intervină și pentru restituirea bunurilor sale din Ungaria și Transilvania, care avuseseră aceeași soartă precum a dotei reginei Maria. După cum reiese din scrisoarea lui din 14 ianuarie 1533, în Transilvania, Nicolaus Olahus deținuse împreună cu fratele său o parte din moștenirea tatălui lor, fără însă să menționeze ce înseamna aceasta. În regatul ungar deținuse sub formă de beneficiu administrarea bisericii Alba Regală până în momentul ocupării orașului Buda, abația Tapolca din apropierea orașului Diósgyőr, ulterior ocupată și distrusă de Emerik

¹ Corespondența dintre cei doi a fost tradusă și publicată de Corneliu Albu, *Nicolaus Olahus, Corespondență cu umaniști batavi și flamanzi*, Ed. Minerva, București, 1974.

² *Ibidem*, p. 255

³ *Ibidem*, p. 229.

⁴ *Ibidem*, p. 229 .

Bebek, un partizan al lui Ioan Zapolya. În plus mai deținuse bunuri în comitatul Zala până în anul 1530.⁵

Scepperus a acceptat cu ușurință rugămintea prietenului său, îndurerat și de necazurile care se abătuseră asupra lui, „un om atât de distins care în loc să fie venerat pentru cinstea sa și extraordinara lui credință a fost jefuit de averi și de beneficiile sacerdotale”⁶. Chiar mai mult, Scepperus îl anunța că, în cazul în care i-ar fi fost imposibil să o facă personal, avea destui prieteni, persoane foarte importante din Polonia a căror influență este mare printre unguri, și pentru că le sunt vecini și pentru că „ai voștri (ungurii n. n.) obișnuiesc să țină seama de părerea lor”. Printre prietenii la care face referire se numărau regele și regina regatului polon, Petrus de Cracovia, cancelarul Poloniei și Ioannes conte de Tarnow, palatin al Rusiei, comandant al armatelor regatului polon, care potrivit afirmațiilor lui Scepperus îi erau datori pentru unele servicii deloc de neglijat.

Dacă în privința restituirii bunurilor reginei Maria, se cunoaște că Scepperus a obținut o aprobare din partea Porții și implicit a lui Ioan Zapolya în urma păcii încheiate la 23 iunie 1533 la Constantinopol⁷, în privința averii lui Olahus scrisorile păstrate nu ne dau nici un indiciu. Dimpotrivă, pe timp ce trece Nicolaus Olahus a devenit tot mai insistent, mai ales după ce a aflat că averea sa căzuse în mâinile nobilului Valentin Török, și arătându-și chiar nemulțumirea față de dezinteresul prietenului său: „în privința bunurilor mele, pe toți zeii, dacă ți-ar plăcea să te ocupi de ele, te rog manifestă în sfârșit o grijă plină de atenție”⁸. Spre sfârșitul corespondenței Olahus devine oarecum resemnat în privința recuperării bunurilor sale: „însă interesele mele îndeplinesc-le după dorința sufletului vostru, în orice direcție se va îndrepta situația prezentă, dacă nu vrei să mă ucizi”⁹.

Scrisorile celor doi învățați ne oferă numeroase informații, deși uneori dispersate, despre evenimentele petrecute între anii 1533-1535, în Europa. Printre altele sunt pomenite frământările sociale de la Bruxelles¹⁰, așa numita „smintita tulburare” din anul 1533, căsătoria fiicei împăratului Carol Quintul cu nepotul pontifului Clement al VII-lea¹¹, tratativele purtate în Anglia de reprezentanții împăratului și englezi¹², conflictul comercial dintre Flandra și orașele nordice¹³ sau problemele politice dintre poloni, boemi și silezieni¹⁴. Dar mai ales suntem introduși în atmosfera tulbură a convorbirilor diplomatice care urmau să hotărască soarta Ungariei și a Europei în general, și care urmau să aibă loc între reprezentanții regelui Ferdinand I și cei ai lui Ioan Zapolya.

Întreaga Europă Centrală era în pericol, regatul Ungariei nu mai exista, iar provinciile limitrofe acestuia, Carintia, Styria și Austria erau direct amenințate cu ocuparea de turci¹⁵. Împăratul Carol Quintul și Papalitatea urmau să decidă asupra modalităților de apărare. Aceste hotărâri urmau să fie luate în funcție de rezultatul convorbirilor dintre unguri. Necesitatea înțelegerii dintre Ferdinand I și Ioan Zapolya și redimensionarea raporturilor existente între statele europene devine unica modalitate de supraviețuire și de înlăturare a pericolului otoman.

Cornelius Scepperus a fost trimis de împărat să trateze din partea lui Ferdinand I pacea cu Ioan Zapolya¹⁶. În anul 1533 tratativele dintre cele două tabere se prelungesc spre disperarea ungarilor. Motivele sunt atât nerespectarea promisiunilor din partea lui Ioan Zapolya cât și condițiile inacceptabile pentru voievod impuse de regaliști: cedarea părții din regat pe care o deținea. Răspunsul lui Ioan Zapolya dat în cadrul întâlnirii din 23 februarie 1533 de la Viena vine să confirme afirmația lui Olahus „principii sunt în stare să-și rezolve singuri problemele, numai să vrea”¹⁷. Pentru situația creată, adică stăpânirea sultanului în fostul regat ungar, vina o poartă poporul din Ungaria, numai păcatele ungarilor au cauzat acest deznodământ tragic. Lucrurile nu pot fi îndreptate decât prin unirea

⁵ *Ibidem*, p. 231.

⁶ *Ibidem*, p. 238.

⁷ *Ibidem*, p. 281.

⁸ *Ibidem*, p. 292.

⁹ *Ibidem*, p. 308.

¹⁰ *Ibidem*, p. 233.

¹¹ *Ibidem*, p. 234.

¹² *Ibidem*, p. 270.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 246.

¹⁵ *Ibidem*, p. 227.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 311.

celor două părți sub conducerea sa și cu acordul Porții¹⁸. Răspunsul lui diplomaților lui Ferdinand era pe măsură „nici un creștin n-ar fi de acord cu această hotărâre”¹⁹.

Aflăm și de intervenția Poloniei care dorea să participe la convorbiri ca parte cu drepturi depline²⁰, lucru respins de Ioan Zapolya, de cele două călătorii la Constantinopol ale lui Cornelius Scepperus, de pacea încheiată de acesta cu sultanul la 23 iunie 1533. Despre această înțelegere aflăm doar că este „o pace dreaptă, onestă și demnă”²¹, nimic mai mult căci „cenzurarea scrisorilor străine”²² era la modă.

Scrisorile conțin numeroase informații despre membrii corpurilor diplomatice. Întâlnim nume mai cunoscute ca Ștefan Werböczy, umanistul Ștefan Brodericus, fost cancelar al regelui Ludovic al II-lea, sau mai puțin cunoscute, ca Hieronymus Lasky²³, Ioan Catzianer, comandant de oști al lui Ferdinand²⁴, baronul Hans Ungnad, Thomas Nádasdy²⁵, Sinil Cuna, Francisc de Frangepan, arhiepiscopul de Caloccea etc. Multe informații îl includ și pe Aloisie Gritti care în calitate de diplomat al lui Soliman și militar a servit și intereselor lui Ioan Zapolya²⁶.

Faptele relatate în scrisorile lor, atât de Cornelius Dupplicius cât și de Nicolaus Olahus, sunt expuse clar, simplu și însoțite de cele mai multe ori de analize critice proprii. Scepperus își arată mereu nedumerirea că împiedicați de lucruri minore, înțelegerea dintre Ferdinand și Zapolya este mereu amânată. Conștient de situația dezastruoasă a Ungariei el înțelegea că disputele dintre cele două partide nu fac decât să servească intereselor otomanilor²⁷. El vedea ca o soluție a ieșirii din impas realizarea unei coaliții antiotomane sub autoritatea regelui Ferdinand și compusă din „cele două popoare foarte puternice”²⁸ unguri și poloni, aliați cu românii din Țara Românească și Moldova, ai căror conducători declarau deschis „că sunt gata să scape de jugul turcesc”²⁹. Existau însă multe obstacole care împiedicau realizarea acestei coaliții și amânau luarea unor decizii clare asupra fostului regat al Ungariei. Fin observator politic, Scepperus înțelegea însă că o pace nu se putea încheia decât dacă „ambele părți vor veni cu bunăvoință, una în întâmpinarea celeilalte la fixarea acestor condiții și dacă vor fi dispuse să lase fiecare câte ceva din pretențiile sale”³⁰. Scepperus slujea interesele suveranului său, dar nu pierdea ocazia de a incrimina, atunci când era cazul, comportamentul colegilor săi de la masa tratativilor care de multe ori urmăreau interesele lor particulare³¹.

La rândul lui, Nicolaus Olahus își exprimă mereu nemulțumirea față de ritmul în care se desfășurau tratativele și nu se sfiește să-l critice chiar pe regele Ferdinand că a pierdut momentul prielnic pentru semnarea înțelegerii cu Ioan Zapolya, a eliberării Ungariei și implicit a înlăturării

¹⁸ *Ibidem*, p. 254.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 245.

²¹ *Ibidem*, p. 282.

²² *Ibidem*, p. 241.

²³ Nobil polon, Hieronymus Lasky (1496-1541) a făcut studii la universitățile din Roma și Bologna între anii 1513-1518. În 1520 îl găsim la curtea regelui Franței ca trimis al împăratului Carol cu misiunea de a trata realizarea unei coaliții antiotomane. Între 1528-1530 face mai multe călătorii la Constantinopol fiind în serviciul lui Ioan Zapolya.

²⁴ László Makkai, András Mócsy, coord., *Erdély Története*, I, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988, p. 418.

²⁵ Tamás Nádasdy (1498-1562) și-a făcut studiile în Italia. În 1521 este prezent la Buda în calitate de translator pe lângă cardinalul Kaietan, trimis de papă cu ajutoare financiare împotriva turcilor. În iunie 1526 obține un loc în sfatul regelui Ludovic al II-lea și era trimis la arhiducele austriac Ferdinand și la împăratul Carol pentru a cere ajutor împotriva turcilor. După bătălia de la Mohács a însoțit-o pe regina văduvă Maria la Bratislava (Pozsony). În 1527 a fost trimis la Ferdinand pentru a-i oferi coroana regatului maghiar. Noul rege i-a acordat căpitania cetății Buda, dar după ocuparea orașului de Soliman rămâne pe lângă Ioan Zapolya căruia îi câștigă încrederea. Pentru serviciile făcute a fost răsplătit de voievod cu cetatea și domeniul Făgărașului, cetatea și domeniul Hust și ocnele de sare din Maramureș. Când Ioan Zapolya l-a numit guvernator al Ungariei pe Aloisie Gritti, Nádasdy împreună cu alți demnitari s-au opus și au părăsit definitiv partida lui Ioan Zapolya. A rămas până la sfârșit partizan al lui Ferdinand. În urma unei căsătorii profitabile cu Ursula, fiica magnatului Ladislau Kánizsai, a devenit foarte bogat. A ajuns consilier secret al regelui iar din 1537 alături de Petru Keglevici a fost ban al Croației și Slavoniei. În această calitate a construit o școală la Ujsziget unde a instalat și o tipografie. Pentru aceste merite a fost felicitat de reformatorul german Filip Melanchton. În 1540 era judecător regal iar în 1550 obține rangul de baron și în Dieta de la Bratislava din același an, l-a ales palatin. (*Révai Nagy Lexikona*, XV, Budapest, 1915/1998, p.116).

²⁶ Nicolaus Olahus, *op. cit.*, p. 244, 302-307.

²⁷ *Ibidem*, p. 245.

²⁸ *Ibidem*, p. 246.

²⁹ *Ibidem*

³⁰ *Ibidem*

³¹ *Ibidem*, p. 236.

amenințării turcești asupra creștinătăți³². El critică și dărnicia principilor față de acei funcționari care nu-și îndeplinesc obligațiile, ba mai mult, „se întâmplă ca acei consilieri să-i facă pe principii să ajungă la păreri potrivnice și în același timp îi silesc aproape să acționeze conform intereselor lor”³³. Olahus nu crede nici în trăinicia unei înțelegeri cu Poarta căci „turcul obișnuiește ca în timp ce-i sărută pe creștini, să le muște și nasul”³⁴, lucru pe care ungurii îl știau din experiență proprie. Scopul major era însă Ungaria unită, ca ungurii să nu mai sufere căci „o dată Ungaria unită ura dușmanilor n-ar putea fi atât de neînfrântă, încât să nu poată fi ținută în frâu”³⁵.

În ce privește o posibilă alianță cu Țările Române, Nicolaus Olahus nu avea o părere prea bună și nici nu pune mare temei pe ea. Așa cum explică el, situația voievozilor din Valahia apare ca nesigură și își amintește situația tatălui său care putând să ajungă voievod a renunțat „nu din slăbiciune sau din frică” ci pentru că „voievozii valahi au obiceiul să-i omoare pe cei din os de domn pentru putere”³⁶ și pentru că aceste țări sunt la granița cu turcii și deci ușor de cucerit.

După cum arată în ultima scrisoare din 11 octombrie 1534, Nicolaus Olahus credea că momentul semnării înțelegerii dintre Ferdinand I și Ioan Zapolya sosise și datorită faptului că Aloisie Gritti, care se opusese acestei înțelegeri, murise. Câte speranțe se simt în cuvintele lui: „ungurii au căzut de acord să se supună regelui nostru Ferdinand, chiar și cei care l-au urmat pe Ioan. Știm de asemenea că Ioan a trimis vorbă regelui să delege pe careva dintre sfetnicii săi, ca să ducă tratative pentru o înțelegere salutară”³⁷. Știm că această pace nu se va încheia decât peste patru ani, în 1538 la Oradea.

În scrisorile către Scepperus descoperim în Olahus un om credincios regelui Ferdinand și politicii orientale a lui Carol Quintul, implicat trup și suflet în realizarea intereselor compatrioților săi unguri și implicit ale patriei lui dragi, Ungaria, unde dorea atât de mult să se întoarcă. Trebuie subliniat faptul că uneori informațiile par confuze lăsând impresia că unele scrisori s-au pierdut, lucru probabil adevărat, însă Scepperus în unele scrisori menționează că unele evenimente sunt relatate pe larg în corespondența pe care o avea direct cu regina Maria. Olahus fiind secretarul particular al reginei avea acces neîngrădit la aceste informații, mai ales că de cele mai multe ori îi citea personal corespondența³⁸.

CORNELIA POPA-GORJANU

**THE CORRESPONDENCE BETWEEN
NICOLAUS OLAHUS AND CORNELIUS DUPLICIUS SCEPPERUS (1533-1535)**

SUMMARY

In this article the author analyses aspects present in the correspondence between Nicolaus Olahus and the Dutch diplomat Cornelius Duplicius Scepperus, regarding the politics of 1533-35. 44 letters of these intellectuals bear witness of their interests and worries. While Nicolaus Olahus was the secretary of Queen Mary, Scepperus was the ambassador of King Ferdinand to Voivode John Zapolya or to the Porte. Scepperus was involved in numerous peace negotiations and used to inform Olahus about the proceedings of diplomatic affairs and political matters. Moreover, Olahus asked him to take care also of his personal interests and those of Queen Mary.

³² *Ibidem*, p. 257.

³³ *Ibidem*, p. 258.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 313.

³⁶ *Ibidem*, p. 260.

³⁷ *Ibidem*, p. 313.

³⁸ *Ibidem*, p. 269.